

MACIERZYŃSKI (57) *ai*

a oraz e jasne (w tym w e 1 r. błędne znakowanie).

sg *m N* macierzyński (2). ◇ *G* macierzyńskiego (2); -ého (Z), -(e)go (1). ◇ *A* macierzyński (4). ◇ *I* macierzyńskim (1). ◇ *L* macierzyńskim (4). ◇ *f N* macierzyńską (3). ◇ *G* macierzyńskiej (8), macierzyński (1) *ZapWar*; -ěj (2), -(e)j (6). ◇ *A* macierzyńską (3) [w tym: -am (1)]. ◇ *I* macierzyńską (4). ◇ *n G* macierzyńskiego (6); -ého (1), -(e)go (5). ◇ *A* macierzyński(e) (2). ◇ *I* macierzyńskim (2). ◇ *pl N subst* macierzyński(e) (1). ◇ *G* macierzyńskich (9). ◇ *D* macierzyńskim (1). ◇ *I f* macierzyńskimi (1), macierzyński(e)mi (1) *SkarŻyw* (1:1). ◇ *L* macierzyńskich (2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) w.

Przymiotnik od „mac” ‘matka’; maternus Calep, Cn; matronalis Calep [w tym: o Matce Bożej w stosunku do Chrystusa (8), o Matce Bożej w stosunku do wyznawców (2), o zwierzęciu (1)] (57) : Calep 642b [2 r.]; Wielebney Panny Máryey ofiarowanie przenaństwoynieyże wřpominamy/ która y godności mǎcierzyńskiey dořtǎpiła/ y dořkonałości pǎnieńskiey nie wtrǎciła LatHar 413.

a. *W znaczeniu podmiotowym: wyrażony, popęlniony itp. przez własną matkę (7) : Iezu ktoris boleřci macierzynskiey řie vřluthowawřzy Ianowi/ á iey miłego zwolennika poleciał. řmi. řie nad nami. TarDuch C6; Mǎcierzynřskim řię řzom nie dziwuię: [...] Gdy řobie wřpomnię/ żeř mǎtkǎ/ nie gǎnię iřz płǎczęřz SkarŻyw [197], 179.*

W połączeniu szeregowym (1): Przodkiem powyę posdrowienie oyczowskie Braczkie y Macierzinskie od Krolow obvdw y Krolowey ych m. LibLeg 10/114.

Zwrot: peryfr. »ojcowskie i macierzyńskie łóże mazać« = popęlnić kazirodztwo (1): iǎko mořęřz nędzny oyczę do tǎk wielkiey [...] řprořności/ przywodzić myřł řwoię/ áby corkǎ oyczowskie y mǎcierzynřskie łóże mǎzǎć miǎłǎ? SkarŻyw 487.

Szereg: »ojcowski, (albo, i) macierzyński« (3): řyn kǎřdy nie powinien zǎ oyczowskie wyřtępek ćirpieć albo mǎcierzynřski. BielKron 9v; OrzQuin H. Cf Zwrot. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].

b. *Taki, jaki charakteryzuje matkę, jaki zwykle okazuje, wypowiada matka (13) : poznał Sǎlomon prawie mǎcierzynřski głos nǎ rořćięcie niezezwalǎiǎcy/ y przyřǎdził iey řywe dziećię. ModrzBaz 89v; á twego Synǎ/ Pǎnǎ mego y Bogǎ mego/ z řǎlkǎwey twey mǎcierzynřskiey řzczodrořliwóřci/ zǎmnǎ rǎcz prořić SkarŻyw 120, 200; ziednay mi to przyczynǎ twoiǎ/ áby y Synǎ twego miłego řǎłki/ y twoiey mǎcierzynřskiey przyczyny nigdy nie wtrǎcił. LatHar 47; SiebRozmyřł H4v; GosřCast 34.*

Wyrażenie: »miłóć macierzyńska« [szyk 4:3] (7): tys mie boga iř cřłowieka twymi pierřiami pǎnieńřkimi kǎřmila/ iř miłóřciǎ macierzynřskǎ miłowǎła OpecŻyw 185v; BiałKaz I3; SkarJedn 250, 372; A mǎcierzynřřka miłóć we mnieby nie zgǎłłǎ/ Choćiaby řie y řwicǎ moim ćiǎłem pǎłłǎ. GórńTroas 41, 63; SiebRozmyřł K4.

c. *Odziedziczony po matce, przejęty od niej; zwiǎzany z dziedziczeniem w linii żeńskiey (20) : Miǎł teř w řobie [Jagiello] wiele obyczǎiow mǎcierzynřřkich około cřǎrow/ křthora byłǎ Ruřkǎ BielKron 387, 27.*

W przeciwstawieniu: »ojcowski ... macierzyński« (3): Owo iǎko baczę/ dořyć tobie Okřza Oyczowskǎ/ á Trǎbǎ Mǎcierzynřřka OrzQuin H; Bogiem ięřł z iřtnóřci Oyczowskiey/ przed wieki vrodzonym: cřłowiekiem ięřł z iřtnóřci mǎcierzynřřkiey w cřǎřiech nǎrodzonym. LatHar 373; SkarKaz 484b.

Wyrażenia: »część macierzyńska« (1): yakom ya nyevymyerzal (yemv) szlachathnemv Ianovy Rosobochowskijemv czasczy macierzinskj kthora ma naymyenyv Suchodole *ZapWar* 1527 nr 2307.

»dobra, imienie, majętność macierzyńska(-ie)« = *bona materna JanStat* [szyk 4:1] (3:1:1): *UstPraw* B4; Gdy iey [*Pauli*] oycowfką y mąćierzynfką máiętność mątka ná vbogie rošprařzálá/ łtego miałá kochánie *SkarŻyw* 142; łkázuiemy/ iż tylko ná ono potomłtwo włyřłtkié dobrá oycowłkie cále z drugą częřłcią/ która ná nie z dźiału przynależćć bęđłie/ włyřłtkich dóbr mąćierzynłkich/ [...] przez wřłelákiego łporu niech przypáđną. *SarnStat* [630] [*idem* 639], 587 żp, 639.

»macierzyński rod« = *pochodzenie w linii żeńskiej* (1): że oni wielcy Monárchowie. Kárzeł y Ferdinánt [...] łtego domu Mátki/ Krolowey Bony/ mąćierzynłki rod łwoy wiedli *BiałKaz* I2.

»macierzyński rodzaj« (2): O tym mąćierzynłkim doczeřnym rodźáiu [*Syna Bożego*] Ewángeliřtowie nápiřáli/ iáko im Duch ř. poruczył. *SkarKaz* 483b, 484b.

Szereg: »ojcowski i (albo) macierzyński« (4): Syn łtárfzy okrom częřłci łwey włáfney/ przedáđł/ zálłtáwić/ áni zbyć czářtky bráckiey niemoże/ to wymuiąc ieřłlby długi oicowłkie álbo mąćierzynłkie zořłłły *UstPraw* B4; *BielKron* 346v; *OrzQuin*.G4v; *SkarŻyw* 142. [*Ponadto w przeciwstawieniach 3 r.*]

W przen (1) : IÁka oliwká máła pod wyřłokim łádem Idźie z źięmie ku gorze mąćierzynłkim řłádem *KochTr* 6.

α. *W funkcji rzeczownika:* »macierzyńskie [sg]« = *dobra odziedziczone po matce* (3) :

Szereg: »ojczyste i macierzyńskie« (3): Aby mu podziekowanie vcziniely zdobri zapłaty Zoyciřtego y macierzinskiego *ZapKořcier* 1587/72, 1587/74 [2 r.].

d. *Stanowiący część ciała matki lub jej zwłoki* (14) : *BielKron* 110, 124; Owłzem iá [*matkę*] zámorzywłzy ziedzą [*jaszczorki*] řćirw iey potym. Bo niź czářu dorořłtą y niź látá máia/ Mąćierzynłkim łie řćirwem ták wychowywáią. *HistLan* B3; *GórnTroas* 54.

W charakterystycznych połączeniach: macierzyński(-a) bok, krew, pierř, řcirw.

Wyrażenia: »z mlekiem macierzyńskim« = *od urodzenia* (1): że łię onych filozowłkich regułek y terminow/ práwie z mlekiem mąćierzynłkim/ ták opili/ że łię z nich włyřłmáć nie mogá *CzechEp* 9.

»od, u piersi macierzyńskich« = *w niemowlęcym wieku* [szyk 3:1] (2:2): co łie tycze łyná Ianá/ tego iednego mamy/ kthorego brani oycowłka miłóřł/ zwłářzczá w młodych łećiech/ od pierři mąćierzynłkich w obce ręce dáć komu *BielKron* 253; *SkarŻyw* 27; *LatHar* +7v; O řwiętym Mikołáiu piřzą/ iż ieřłcze v pierři mąćierzynłkich pořćić pocźáł *SkarKaz* 42a.

»żywot macierzyński« = *matrix Vulg* (5): *Leop* 4.Esdr 8/8; *CzechRozm* 29; To teź nowa łáćiná/ áby pan Chriřtus z żywotá mąćierzynłkiego głóř wypuřćić miał/ ktorym Ianá obżywił *NiemObr* 144, 144; *WujNT* 541.

[*Postáć „macierzyński” w porównaniu z „matczyn” wykazuje (z wyjątkiem grupy b.) częřłřszą łączliwořłć rzeczownikami abstrakcyjnymi lub konkretnymi użytymi metonimicznie*].

Cf **MACIERZY**, [**MACIERZYNY**], **MACIERZYSTY**, **MATCZYN**, **MATECZNY**, [**MATSKI**]